

AZƏRBAYCAN DİALEKTLƏRİNDƏ HİDROQRAFİK APELYATİVLİ MİKROTOPONİMLƏRİN LEKSİK-SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ (ŞƏRQ VƏ CƏNUB QRUPU ŞİVƏLƏRİNİN MATERİALLARI ƏSASINDA)

Elman Mirzəyev

Lənkəran Dövlət Universiteti, Lənkəran, Azərbaycan

e-mail: Mirzayev_or@mail.ru

Xülasə. Təqdim olunan məqalədə müqayisəli-tarixi dilçiliyin nailiyyətlərindən istifadə olunmaqla, müxtəlif sistemli dillərdə yaxın foneseantik formalarda izlənən bəzi hidroqrafik apelyativlərin leksik semantik xüsusiyyətlərindən bəhs olunmuşdur. Tədqiqatın obyektini Azərbaycan dilinin şivə leksikası təşkil edir. Bununla belə, qeydə alınan materialın təhlilində türk, hind-Avropa, fin-üqor və digər dillərin nümunələrindən də istifadə edilmişdir. Tədqiqatın nəticələri sübut edir ki, qeydə alınan hidroqrafik adlar nostratik mənşəli olmaqla, “su” anlayışına malik qədim *ar//or//ur//al//ol//ul//ül//ıl//il//on* kökü ilə bağlıdır və tarixi inkişaf prosesində müxtəlif derivatları bir çox dillərdə yeni semantik məzmun kəsb etmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, şivə, leksika, mikrotoponim, semantika, etimologiya

Giriş

Dilçilikdə onomastika problemlərinin öyrənilməsində əsas mənbələrdən biri də yerli şivə materialları hesab edilir. Azərbaycan dilində bu mənbə üzrə zəngin materialın olduğuna baxmayaraq, onomastik layın şivə materialları əsasında öyrənilməsi istiqamətində əsaslı elmi tədqiqat işləri aparılmamışdır.

Azərbaycan dilinin şərq və cənub qrupu şivələrində hidroqrafik mənşəli mikrotoponimlərin formalaşmasında *olum//ulum, urxana, hüla, şülə, lıx, ləc//ləj, lim* apelyativləri fəal işlənmə mövqeyinə malikdir. Əldə olunan material belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, qeyd olunan apelyativlər semantik cəhətdən “su” anlamına malik arxetipin derivatlarıdır. Hansı ki, həmin praforma VC (sait + sonor samitlər) quruluşuna malikdir və müxtəlif sistemli dillərdə *ar//or//ur//al//ol//ul//ül//ıl//il//on* variantlarında bəzən müstəqilliyini saxlamış, bir çox halda isə derivatlarının tərkibində asemantikləşmişdir. Bununla belə, həmin foneseantik formalar qohum və qohum olmayan dillərin toponimik fondunda müxtəlif növ hidronimlərin formalaşmasında fəal iştirak etməklə, həm də özlüyündə ibtidai insanlar tərəfindən dəniz, çay, göl və digər hidroqrafik obyektlərin “su” adlandırılmasına dair mövcud konsepsiyaların doğruluğunu bir daha sübuta yetirir. Azərbaycan dilçisi B.Məhərrəmlinin təbircə desək, “... “su” anlayışı bildirən sözün həm də “bataqlıq”, “göl”, “çay” anlayışları ifadə etməsi çox təbii, çünki semantik sahə baxımından bir-birinə yaxın anlayışları ifadə edən sözlərdə məna keçidləri normal prosesdir” [10, s.308].

Qeyd etməliyik ki, hidroqrafik apelyativlərdə “su” anlayışı ifadə edən *ar//or//ur//al//ol//ul//ül//ıl//il//on* müxtəlif sistemli dillərdə izlənən qədim kök morfemlərdən biridir və arxetipi, derivatları türk, fin-üqor, tunquz-mancur, hind-Avropa, Yenisey, İber-Qafqaz dillərində geniş

yayılmışdır. Müxtəlif dilçilik mənbələrində etimoloji izahı daha çox konkret dil qrupu kontekstində, bəzən də müxtəlif sistemli dillərin nümunələri əsasında kök dildən qaynaqlanan nostratik vahid olaraq izah edilir. İkinci mülahizənin tərəfdarları sırasında M.Məmmədov, B.Məhərrəmli kimi Azərbaycan dilçiləri də yer alır [17; 9; 10].

Aparığımız tədqiqatın aktuallığını şərtləndirən mühüm cəhət kimi isə, onu göstərə bilirik ki, qeyd olunan morfemi özündə ehtiva edən hidroqrafik apelyativlər Azərbaycan dilinin şivə leksikasında yaxşı mühafizə olunduğu halda, indiyə qədər üzə çıxarılmamış və əsasən, müqayisələrdən kənar qalmışdır.

Ar “su” kökündən bəhs edən B.Məhərrəmli belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, qeyd olunan morfem müasir türk ədəbi dillərində, əsasən, asemantikləşmişdir. Müəllif yazır: “müasir türk ədəbi dillərində *ar* morfemi “su” mənasında müstəqil şəkildə, demək olar ki, işlənmir, yəni həmin kök türk dillərində, əsasən, asemantikləşmişdir. Ancaq bəzi türk dillərinin dialekt və şivələrində *ar* kökünün ilkin VC (sait + samit) şəkli mühafizə olunmaqdadır. Məsələn, başqırd dialektlərində *ar* “çayın başlanğıcı, mənbəyi” [9, s.74-75]. Bununla belə, praformanın digər allomorflarında müstəqil olaraq semantik cəhətdən “su” anlayışının mühafizə olunduğunu müasir türk dillərinə dair nümunələrdən aydın görmək mümkündür. Nümunə üçün: Qazax dilində *or* “ensiz arx, xəndək” [18, s.267], qədim türk yazılı mənbələrində və müasir türk, türkmən, qırğız dillərində *öl* “nəm, yaş, rütubətli” [5. IVc., s.407; 4, s.2774; 23, s.501; 12, s.92]. Müq. et: Azərbaycan dilinin Qazax, Ucar şivələrində *höyüşdix* “nəmişlik”, Çənbərək şivələrində *ülətməx* “islatmaq” [1, s.211-524]. M.Kaşğari məlum lüğətində *öl* “nəm, yaş” və bu kəlmədən alınan *öl ton* “yaş paltar” ifadəsini qeydə almaqla, verdiyi izahatında “bunu oğuzlar bilməz” fikrinə işarə etmişdir [5, Ic.s.121]. Lakin müasir oğuz qrupu türk dillərində kök morfem olaraq sərbəst işlənməsi, bu fikri təkzib edir və ya ehtimal ki, oğuz mənşəli dillərdə həmin mənimsəmə sonrakı tarixi dövrlərdə baş vermişdir.

Azərbaycan dilinin Masallı, Cəlilabad şivələrində “çay, göl və axmazlarda suyun çox dərin yeri” *olum//ulum* adlanır. Bölgənin mikrotoponimik layında həmin mənaya müvafiq olaraq, əsasən, şəxs, bəzən də əlamət bildirən sözlərə qoşulmaqla aşağıdakı coğrafi adları formalaşdırmışdır: *Adəm olumi*, *İrza olumi*, *Ağabala olumi*, *Tüstə olumi*, *Şükür olumi*, *Hacağa olumi* “Masallı rayonunun Təzə Alvadı kəndi ərazisindən keçən eyniadlı çayın müxtəlif yerlərində mikrotoponimlər”, *Üstüaçığ ulum*, *Girdə ulum* “Cəlilabad tayonunun Fətullaqışlaq kəndi ərazisində mikrotoponimlər”. Müqayisə üçün: Azərbaycan dilinin İmişli şivələrində *olum* [1, s.381], qərb qrupu şivələrində *ulum// ulım// yolum* “çayın dayaz yeri”, [1, s.517-551], Gəncə, Qazax, Tovuz şivələrində *üləşix* “dəhnə, kiçik su ayrıcı” [1, s.524], türk dilində *oluk* “bir şeyin axmasına yarayan üst yanı açıq boru”, “yağış sularını damların kənarlarına yığıb axıdan boru” [4, s.2712], türkməncə *olum* “çay keçidi, dayaz yer”, “say, gölün dayaz yeri (mal-qara suvarmaq üçün)” [23, s.488], monqol dilində *olom* “çay keçidi, dayaz yeri” [15, s.758].

V.İ.Savina İran toponimik arealında qeydə alınan *Daşholom* (داتھلی الوم), *Bayramolum* (بیرام اولوم) və digər adları çəkməklə, *olom* sözünü monqol mənşəli hesab edir [22, s.165]. Lakin dil faktları sübut edir ki, bu, “su” mənasına müvafiq olan qədim *ol//ul* kökünün derivatı olmaqla, nostratik mənşəlidir. E.Murzaevin müqayisələrindən bəlli olur ki, ilkin forma Yenisey, tunquz-mancur qrupu dillərində daha yaxşı mühafizə olunmuşdur. Müqayisə üçün: Yenisey dillərindən olan ket dilində *ul* “su, çay”, tunquz-mancur dilləri qrupuna daxil olan even dilində *ul* “çayın dərin yeri, çökək”. Oxşar paralelliyi həmin qrupda yer alan oroçi dilində *uli* “çay”, ulç dilində *ula* “su”,

mancurca *ula* “böyük çay” sözlərində də müşahidə etmək mümkündür [20, s.574-575]. Fin qrupuna daxil olan komi-ziryan dilində isə *ul* “nəm, yaş, rütübətli” deməkdir [14, s.38].

“Su” anlayışına malik olmaqla, morfemin *ur* şəklində dəyişilməsi şivə leksikası üçün səciyyəvi olan aşağıdakı sözlərdə müşahidə olunur. Nümunə üçün: *urramax* (Şəmkir) “suvarmaq” (heyvanlar haqqında), *urramağ* (Salyan) “rütübət nəticəsində qabarmaq (divara aiddir)” [1, s.519] – *ur* + *ra<la* “feil düzəldən şəkilçi”. Müqayisələri Lənkəran və Muğan qrupu şivələrində məhdud dairədə izlənən *urxana* (*ur* + *xana* “ad düzəldən fars mənəli şəkilçi”) apelyativi əsasında da genişləndirmək olar. Yerli informatorların məlumatına əsasən, onu deyə bilərik ki, keçmişdə çaylarda, dəniz sahilinə yaxın daxili sulara, axmazlarda qum və ya torpaq yığımindan süni təpəcik kimi düzəldilən yerlər *urxana* adlandırılmışdır. Belə yerlərdə balıq ov alətləri yerləşdirilmiş, qayıq və gəmilər bura yan almaqla ovlanmış balığın tədarüki həyata keçirilmişdir. Yəni, bir növ kiçik liman funksiyası daşması, belə deməyə əsas verir ki, şivə leksikasında müstəqil işlənən həmin söz özündə Azərbaycan ədəbi dilindəki “liman” termininin semantikasını ehtiva edir. Hazırda bölgədə həmin ad əsasında formalaşmış *Urxana* (Lənkəran rayonunun Qumbaşı kəndi ərazisində), *Urxana*, *Kosa urxanası* (Masallı rayonunun Xırmandalı kəndi ərazisində) kimi bir neçə mikro obyekt adlarına təsadüf olunmaqdadır.

Şərqi və cənub qrupu şivələrində sərbəst işlənməklə, həm də bir sıra mikrotoponimlərin formalaşmasında iştirak edən hidroqrafik apelyativlər sırasında *hülə*, *şülə*, *lux*, *ləc//ləj*, *lim* apelyativləri də yer alır. Hansı ki, “su” mənasını daşıyan qədim köklə bağlıdır və ablaut və metateza hadisələrinin nəticəsi olaraq tarixi inkişaf prosesində yeni semantik məzmun kəsb etmişdir.

Anlautda (söz əvvəlində) *h*-laşmanın nəticəsi olaraq, morfemin derivatlarından biri kimi Azərbaycan dilinin Muğan qrupu şivələrində *hülə* (müq. et: Azərbaycan dilinin Quba şivələrində *hölən* “yolun çökək yerində yığılan su”, Balakən şivələrində *höyüt* “göl” [1, 210-211], Ordubad şivələrində her “bastanda kiçik su arxı” [7, 119], türk dilində *höl* “yaşlıq, nəm [4, 1628], İran dillərinin cənub-qərb yarımqrupuna daxil olan bəndəri dialektində *hū*, kumzari dialektində *hau* “su” [21, 312], talış dilində *honi//hünü* “bulaq”) sözü təsadüf edilir. Coğrafi obyekt adətən kanallardan ayrılmaqla süni olaraq yaradılır və eni, dərinliyi təqribən 1 metrə, uzunluğu isə 1-2 km bərabər olur. Muğan bölgəsi rayonlarında, əsasən, əkin sahələrinin suvarılmasında istifadə olunur və yerli şivələrdə hidroqrafik ad olaraq “su arxı (kanal)” [3, 198], “kiçik arx”, “lək”, [1, 212], “cərgə arası arx” [8, 73] kimi sinonim mənalar ifadə edir. O cümlədən, bölgədə elementar areal daxilində bəzi coğrafi adların tərkibində də işlənir və digər süni obyekt adları kimi, əsasən, antropotoponimlərdir. Məsələn, *Mürsəl hüləsi*, *Hacıxan hüləsi*, *Heyyət hüləsi* “Masallı rayonunun Qədirli kəndinin qərbində mikrotoponimlər”, *Hülə arası* “Masallı rayonunun Xallicallı kəndinin cənubunda, Qədirli və Viləş kəndləri arasında mikrotoponim”.

Yardımlı rayonunun mikrotoponimləri sırasında *şülə* adına da təsadüf olunur ki, yerli şivələrdə müstəqil mənəlidir və Azərbaycan ədəbi dilindəki *şəlalə*, Təbriz şivələrində *şurqan*, Bolnisi şivələrində *şurnay* [1, 475], Ordubad rayonunun Dırnıs kənd şivəsindəki *şumuran* [7, 254] sözlərinə müqabildir. Belə ki, rayonun Əsədabad kəndinin yaxınlığında *Şülə dərəsi* adlanan ərazidəki dərədən təqribən 15-20 metr hündürlüyündən tökülən su axını şəlalə yaradır. *Şülə* adlanan digər bir oxşar coğrafi obyekt isə rayonun Vərdədüz kəndi ərazisində qeydə alındı. Fikrimizcə, qeydə alınan paralel formalar “su” mənasındaki arxetipə bağlı olmaqla, söz əvvəlində *ş*-ləşmə hadisəsi baş vermişdir.

Azərbaycan dilçisi B.Məhərrəmli söz yaratma vasitəsi kimi metateza hadisəsinin imkanlarından bəhs edərək, əski türk yazılı qaynaqlarında us “su” komponentli sözləri xatırladır. Müəllif yazır: “... dialektlərimizdə usdamaq “susamaq” sözünün mövcudluğu bu sözdə metatezanın baş verdiyini göstərir” [11, 127-128]. B.Məhərrəmli son tədqiqatlarında belə bir nəticəyə də gəlmişdir: “... hind-Avropa dillərində işlənən rav//ra//ru//ri//re komponenti ilə başlayan “su” semantik sözlərin əksəriyyəti (ru, rud, river, reka “çay” və s.) ar//ır//ir//ur//er “su” kökünün metatezaya uğramış variantıdır” [9, 78].

Şivə materialları və müxtəlif sistemli dillərə dair nümunələr “su” semantik sözlərdə oxşar hadisənin əhatə dairəsini genişliyini göstərməklə, həm də dilçilikdə bununla bağlı qeyd olunan mülahizələrin doğruluğuna heç bir şübhə yeri qoymur.

Azərbaycan dilinin Lənkəran qrupu şivələrində semantik baxımdan özündə yaxın mənaları ehtiva edən *lix* “duru palçıqlı yer, bataqlıq”, *ləc//ləj* “sacaq, nəm, rütübətli”, *lim* “bulaq sularının daşması və ya sel daşqınları nəticəsində yaranan torpaq çöküntüsü, lil”, “bulaq, kiçik göl və bataqlıqlarda suyun çəkilməsi nəticəsində əmələ gələn duru palçıq, bataq” hidroqrafik məzmunlu apelyativlərə təsadüf edilir. Yerli şivələr üçün səciyyəvi olan bu semantik məzmun, həm də bölgədəki coğrafi adların qeydə alındığı ərazilərin relyef və landşaft xüsusiyyətlərinə müvafiqdir. Müqayisə üçün *Lixlər* (*lix* + *lər* “cəm şəkilçisi”) “Yardımlı rayonunun Hamarkənd kəndi ərazisində mikrotoponim”, *Ləjdər* (*ləj* + *dər* < *lər* “Azərbaycan dilində cəm şəkilçisi”) “Yardımlı rayonunun Yolocaq kəndinin qərbində mikrotoponim”, *Limliy//Limliy buləği* (*lim* + *liy* < *lik* “isim düzəldən şəkilçi” + *buləğ* < *bulaq*) “Yardımlı rayonunun Peşdəsər kəndi ərazisində mikrotoponim”.

Oxşar semantik cərgəni türk, hind-Avropa mənşəli dillərə dair aşağıdakı sözlərlə genişləndirmək mümkündür. Nümunə üçün: qədim türk yazılı mənbələrində *liyü* “quraqlıqda quru palçıq halına düşən incə qumlu lil, batdaq”, *liş* “selik” (cigilcə), *lağun* “ayran, süd və s. içilən parç kimi içi oyulmuş bir şey” [5, 363] (müq. et: M.Kaşğarının lüğətində *bart//yart* “su içilən parç” (oğuzca) [5, 75-655], Azərbaycan dilində *ləpə* “dalğa, kiçik dalğa”, *lil* “dənizin, gölün, çayın dibində olan mineral, və ya üzvü hissəciklərdən ibarət çöküntü”, “bulanıq suların dibinə çökmüş qara, duru palçıq”, *liğ* “yağmurdan, sulu qardan yerdə əmələ gələn duru palçıq” [2, 257-262], *lim* (Cəbrayıl)//*linət* “suyun yığıb gətirdiyi torpaq, lil”, *liğalış* (Bakı, Salyan) “həddindən çox sulu”, *linc//lunc* (Cəbrayıl, Gədəbəy, Şamaxı, Lerik) “nəm, yaş”, *leğman//liçmən//lecman* (Lənkəran, Masallı) “damdan axan yağış suyunun töküldüyü yer, navalça ” *lat* (Qax, Zaqatala) “bulağın gözündə suyun yayıldığı yer”, *latdix* (Zaqatala) “su yığılıb qalan çuxur”, *lümüdan* (Salyan) “su basmış əkin yeri” [1, s.324-335], Naxçıvan şivələrində *lijdamax* “daha çox yaş qalmaq nəticəsində bir şeyin xarab olması” [7, s.191], türkməncə *liyk* [23, s.435], qazaxça *lay* [18, s.239], qırğızca *layka* [13, s.5], özbəkçə *loy* [24, s.246] “palçıq, lil”, müasir farsda *lay//ləcən//ləjən* “lil, palçıq” [6, s.225-235], kürd dilində *leyi* “sel, daşqın”, *lil* “çəng, lil”, “bataqlıq” [16, s.224-228], talışca *lü* “ensiz arx, xəndək” [19, s.235], giləncə *lacu* “suvarma kanalı”, mazandaran dilində *lepu* “durğun axmaz sularda liman” [22, s.134-135], rus dilində *лай//лаять* “yaş, nəm, rütübətli”, *лайдак* “çayın subasar sahili”, *лужа* “gölməçə, nohur” [13, Ил., s.235-287] və s. Fikrimizcə, oxşar fonosemantik apelyativlərdə *li//li//lu//lü//la//lo* “su” mənasına malik *il//il//ul//ül//al//ol* kökünün metatezaya uğramış variantıdır.

Beləliklə, tədqiqatın nəticələri göstərir ki, müxtəlif sistemli dillərdə işlənən hidroqrafik apelyativlərin leksik-semantik inkişafında oxşar bir qanunauyğunluq vardır. Burada həm də müxtəlif

xalqların dünyagörüşündə suyun kainatın yaranmasında dörd ünsürdən biri olaraq qəbul edilməsinə dair dini-mifoloji baxışlar elmi əsaslarla öz təsdiqini tapır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Bakı, “Şərq-qərb” nəşriyyatı, 2007.
2. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə, IIIc., Bakı, “Şərq-qərb” nəşriyyatı, 2006.
3. Azərbaycan dilinin Muğan qrupu şivələri. Bakı, “Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası” nəşriyyatı, 1955.
4. Büyük türkçe sözlük. <https://esgici.net>
5. Divanü lüğət-it-türk. Tərcümə edən və nəşrə hazırlayan R.Əsgər. 4 cildə, I, IVc., Bakı, 2006.
6. Farsca-Azərbaycanca lüğət. Tərtib edən: prof.Nəyyerzaman Səqəfi (Hatəmi). İc.,Tehran, “Naser” nəşriyyatı, 1999.
7. Quliyev, Ə. Əliyeva, N. (2017) Naxçıvan dialekt və şivələrinin lüğəti. Naxçıvan.
8. Mehrəliyev, E. (1987) Xalq coğrafi terminlərinin izahlı lüğəti. Bakı, “Maarif” nəşriyyatı.
9. Məhərrəmli, B. (2016) Dünya dillərində homogen sözlər. Bakı
10. Məhərrəmli, B. (2018) *Su “şəffaf maye, çay, göl, dəniz, rütubət” nostratik kökünün dünya dillərində derivatları və allomorfları// Dilçilik İnstitutunun əsərləri. “Elm və təhsil”, Bakı, №1, s.307-321.
11. Məhərrəmli, B. (2017) Türk dillərinin qədim leksikası. Bakı.
12. Гиргизско-русский словарь. Составил проф. К.К.Юдахин. Москва, Издательство «Советская энциклопедия», 1985.
13. Даль, В.И. (1999) Толковый словарь живого великорусского языка. Москва, Т II., Издательство «Русский язык».
14. Кабинина Н.В. (2012) Субстратная топонимия Архангельского поморья, Автореферат дис... док. фил. наук, Екатеринбург.
15. Кручкин, Ю. (2006) Большой современный русско-монгольский-монгольско-русский словарь. Москва.
16. Курдско-русский словарь. Составил/Ч.Х.Бакаев. Москва, 1957.
17. Мамедов, М. (1989) Историко-лингвистический анализ общезыковых топонимических терминов. Ташкент.
18. Махмудов, Х. Мусабаев, Г. (1987) Казахско-русский словарь. Алма-Ата.
19. Миллер, Б.В. (1930) Талышские тексты. Москва.
20. Мурзаев, Э.М. (1984) Словарь народных географических терминов. Москва, Издательство «Мысль».
21. Расторгуева, В.С. Эдельман, Д.И. (2000) Этимологический словарь Иранских языков. Том I., Москва, Издательская фирма «Восточная литература» РАН.
22. Словарь географических терминов других слов, формирующих топонимию Ирана / Составитель В.И.Савина. Москва, Издательство «Наука», 1971.
23. Туркменско-русский словарь. Москва, Издательство «Советская энциклопедия», 1968.
24. Узбекско-русский словарь. Ташкент, 1941.

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF MICROTOONYMS WITH HYDROGRAPHIC APPELLATION IN AZERBAIJANI DIALECTS (BASED ON LINGUISTIC MATERIALS OF DIALECTS OF EASTERN AND SOUTHERN GROUPS)

Elman Mirzayev

Lankaran State University, Lankaran, Azerbaijan

The study of the problems of onomastics in modern linguistics is based on various sources. Considering the importance of local dialectal materials, the article examines the lexical and semantic features of some hydrographic appellative microtoponyms noted in the dialects of the eastern and southern groups of the Azerbaijani language.

The obtained material shows that the presence of such appellatives in the micro-area as *olum//ulum* – “a very deep water place in rivers, lakes and ditches”, *urxana* – “port”, *hülə* – “small waterway”, *şülə* – “waterfall”, *lx* – “muddy place, swamp”, *ləc//ləj* – “wet, wet”, *lim* – “precipitation caused by spring floods and mudflows, silt”, “mud, swamp formed as a result of water intake from springs, small lakes and swamps” take an active position in the formation of microtoponyms.

The results of the study prove that these hydrographic names are of nostratic origin and semantically correspond to the praforms as *ar//or//ur//al//ol//ul//ül//ıl //il//on* concept of “water”, and their derivatives in the process of historical development have acquired a new semantic content in hetero-system languages.

Key words: Azerbaijan, accent, lexical, microtoponym, semantics, etymology

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ МИКРОТОПОНИМОВ С ГИДРОГРАФИЧЕСКОЙ АППЕЛЯТИВНОСТЬЮ В АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ДИАЛЕКТАХ (НА ОСНОВЕ ЯЗЫКОВЫХ МАТЕРИАЛАХ ГОВОРОВ ВОСТОЧНЫХ И ЮЖНЫХ ГРУПП)

Эльман Мирзоев

Лянкранный государственный университет, Лянкранный, Азербайджан

Исследование проблем ономастики в современной лингвистике основано на различных источниках. Учитывая важность местных диалектных материалов, в статье рассматриваются лексико-семантические особенности некоторых гидрографических апеллятивных микропонимов, отмеченных в говорах восточной и южной групп азербайджанского языка.

Полученный материал показывает, что наличие в микро-ареале такие апеллятивы, как *olum//ulum* – «очень глубокое водное место в реках, озерах и канавах», *urxana* – «порт», *hülə* – «малый водный путь», *şülə* – «водопад», *lx* – «илистое место, болото», *ləc//ləj* – «мокрый, влажный», *lim* – «осадки, вызванные весенними паводками и селями, ил», «грязь, болото, образовавшееся в результате *забора* воды из родников, небольших озер и болот» занимают активную позицию в формировании микропонимов.

Результаты исследования доказывают, что данные гидрографические названия имеют ностратическое происхождение и семантически соответствуют праформой *ar//or//ur//al//ol//ul//ül//il//il//on* понятию «вода», а их деривативы в процессе исторического развития приобрели новое семантическое содержание в разносистемных языках.

Ключевые слова: Азербайджан, говор, лексика, микропоним, семантика, этимология

Daxil oldu: 1.05.2021;

Çapa qəbul edildi: 15.06.2021;

Çap edildi: 17.08.2021